

УКРАЇНСЬКА МОВА

А

абéтка — сукупність букв, притаманних писемності окремої мови і розмічених у певній послідовності; алфавіт, азбука.

абéтковий — прикметник до **абéтка**; алфавітний.

абза́ц, -у — 1. Відступ праворуч на початку першого рядка для відмежування однієї частини тексту від іншої. 2. Частина тексту, що знаходиться між двома такими відступами.

адре́са — місце проживання особи або розташування установи; напис на конверті, телеграмі тощо.

адреса́нт, -а — той, хто адресує, надсилає кому-небудь лист, телеграму тощо; відправник.

адреса́т, -а — той, кому адресовано, надіслано лист, телеграму тощо; одержувач.

áзбука — *див.* **абéтка**.

áзбучний — 1. Прикметник до **áзбука**; алфавітний; абетковий. 2. Усім добре відомий.

алфа́віт, -у — *див.* **абéтка**.

алфа́вітний — прикметник до **алфа́віт**. *Алфавітний порядок* — порядок, за яким розміщено букви алфавіту.

ана́ліз, -у — поділ чого-небудь на складники (*звуковий аналіз слова; аналіз слова за будовою; аналіз зв'язку слів у реченні; аналіз будови тексту*).

анто́німи, -ів, *мн.* (*одн.* анто́нім, -а) — пари слів із протилежним значенням (*теплó — хо́лод, те́плий — хо́лодний, теплішає — хо́лоднішає*).

антонімі́чний — прикметник до **антонім**; протилежний за значенням.

апостроф, -а — знак у формі коми ('), який ставлять угорі після букви, що позначає твердий приголосний звук, перед буквами я, ю, є, ї, які позначають по два звуки: [йа], [йю], [йе], [йї] (*м'ята, п'ю, в'є, солов'ї, бур'ян*).

артикуляція — робота мовленневих органів, спрямована на вимовлення звука; положення мовленневих органів під час вимови звука.

архаїзм, -у — застаріле слово, що вийшло з ужитку. Наприклад: *вельми* — дуже, *відати* — знати, *воліти* — бажати, *зріти* — бачити, *уста* — губи тощо.

аудіюва́ння — слухання і розуміння змісту почутого.

Б

багатозначний — який має два і більше значень (слово *земля* є багатозначним: *Земля* — планета, *земля* — наша країна, *земля* — ґрунт, *земля* — поле).

багатоскладовий — який складається з кількох (багатьох) складів (багатоскладові слова: *Батьківщина, бібліотека, інформація, ненаголошений, буквосполучення*).

будова слова (звукова) — порядок розташування звуків у слові: *осінь* — [о́с'ін'].

будова слова (морфемна) — розташування частин слова (морфем) у певному порядку: основа (префікс — корінь — суфікс) — закінчення (*розмовний, школярі*).

будова речення — складники простого речення: *підмет, присудок, другорядні члени речення*.

будова тексту — складники тексту: *початок (за́чин), основна частина, кінцівка*.

буква — письмовий знак, що позначає один звук або сполучення звуків. Букви бачимо, читаємо і пишемо; літера.

буквосполучення — сполучення букв у слові (*звуки [дж], [дз], [дз']* позначають на письмі буквосполученнями *дж, дз*).

В

- вігук**, -у — 1. Голосно сказане слово. 2. Особлива незмінна частина мови, яка служить для виявлення емоцій (*Ого! Ой!* та ін.).
- вимова** — спосіб вимовляння слів, звуків (в українській мові є слова, які можна вимовляти по-різному. Наприклад: *пóмилка* і *помі́лка*, *за́вжди* і *завжди́*, *у́смішка* і *усмішка*).
- вира́зність мовлення** — уживання слів і висловів, які яскраво виражають думки й почуття того, хто говорить (мовця).
- віслів**, -лову — сполучення слів, що виражає закінчену думку або становить певну єдність; фраза.
- відмінкове закінчення** — змінна частина слова, яку додають до його основи, служить для зв'язку з іншими словами в реченні або словосполученні (у словосполученні *сріблом пухнастим* іменник *сріблом* має відмінкове (Ор. в.) закінчення *-ом*, а прикметник *пухнастим* — закінчення *-им*).
- відмінок**, -нка — форма іменника, прикметника, числівника або займенника, яка показує його відношення до інших слів у словосполученні чи реченні; у сучасній українській мові є сім відмінків: *називний*, *родовий*, *давальний*, *знахідний*, *орудний*, *місцевий*, *кличний*.
- відмінювання іменників** — змінювання іменників за відмінками: шість відмінків (*називний*, *родовий*, *давальний*, *знахідний*, *орудний*, *місцевий*) відповідають на певні питання — *хто? що? кого? чого? кому? чому? ким? чим? на кому? на чому?*; сьомий (*кличний*) відмінок на питання не відповідає, тому не є членом речення; його використовують у звертаннях.
- власні іменники (власні назви)** — слова або словосполучення, що є окремою назвою кого-небудь або чого-небудь; до власних іменників (власних назв) належать прізвища, імена, по батькові людей, клички тварин, назви країн, міст, сіл, вулиць, річок, гір, морів та ін. (*Оксана Петренко, Ігор Коваль, кінь Орлик, собачка Рудик, село Береза, місто Чернігів, річка Десна, гора Говерла, озеро Свіязь, Чорне море*).

Г

глухий приголосний звук — звук, який вимовляють без участі голосу, за допомогою тільки шуму (*звуки [п], [х], [к], [т], [т'], [с], [с'], [ш], [ч], [ц], [ц'], [ф] є глухими*).

головна думка тексту — те, заради чого його було створено (чого він навчає, до чого закликає, від чого застерігає); ідея тексту.

головне слово у словосполученні — слово, від якого ставлять питання до залежного слова: *небо (яке?) синє*.

головні члени речення — які становлять основу речення (підмет і присудок).

голосний звук — звук, який утворюється за допомогою голосу; під час його вимовляння повітря через мовленнєві органи проходить вільно, не натрапляє на перешкоди (*звуки [а], [о], [у], [е], [и], [і] — голосні*).

група підмета — члени речення, до яких ставлять питання від підмета.

група присудка — члени речення, до яких ставлять питання від присудка.

Д

двомовний словник — словник, у якому подано переклад слів з однієї мови на іншу. Наприклад: *українсько-російський словник, англо-український словник* та ін.

державна мова — мова, яку використовують громадяни певної держави як основну в державних установах, навчальних закладах, у виробництві, спорті та ін.

дефіс, -а — коротка риска (-), яка з'єднує слова або їхні основи в одне ціле; знак перенесення частини слова з одного рядка в інший.

діалект, -у — різновид мови, поширений у певній місцевості.

діалог, -у — розмова між двома або кількома особами; частина літературного твору, у якій відбувається розмова двох або більше осіб.